

บทที่ 5

ภาพตัวแทนหญิงชรา : การวิเคราะห์ผู้รับสาร

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์การถอดรหัส (Decoding) และการตีความหมาย (Making Sense) ภาพตัวแทนหญิงชราในรายการสารคดีโทรทัศน์จำนวน 5 ตอน ได้แก่ ตอนยายสม งามอยู่ ราษฎรเต็มขั้นแห่งทับทัน ตอนหญิงชราจากบ้านหนองสาหร่าย ตอนยายไฮ คนหวงแผ่นดิน ตอนผู้หญิงที่โลกเรียกแม่ และตอนยายกระดุกเหล็กแห่งบ้านกอกดอนพะยอม ของผู้รับสารกลุ่มหญิงชราที่มีโลกประสบการณ์จริงแตกต่างกันตามเกณฑ์เรื่องภูมิลำเนา การศึกษา สถานะทางเศรษฐกิจ และรูปแบบการใช้ชีวิต ซึ่งเกณฑ์ดังกล่าวได้มาจากการวิเคราะห์ความหมายของภาพตัวแทนหญิงชราในบทที่ 4 เพื่อเปรียบเทียบการรับรู้ความหมายภาพตัวแทนหญิงชราจากมุมมองของกลุ่มตัวอย่างหญิงชราจำนวน 10 คนที่มีโลกประสบการณ์จริงแตกต่างกัน

ขั้นตอนในการวิเคราะห์ผู้รับสารนั้น ผู้วิจัยจะวิเคราะห์การรับรู้ความหมายของผู้รับสารกลุ่มหญิงชราที่มีโลกประสบการณ์จริงแตกต่างกัน ตามประเด็นการสร้างความหมายให้แก่ภาพตัวแทนหญิงชราที่ปรากฏในรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” ดังที่ได้อธิบายไว้ในบทที่ 4 ดังต่อไปนี้

1. การประกอบสร้างภาพตัวแทนหญิงชราในรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” ที่มีลักษณะร่วมกับภาพความหมายของหญิงชรากระแสหลัก หรือเหมือนกับหญิงชราทั่วไป

1.1 หญิงชราคือผู้ที่มีบทบาทในฐานะแม่และการดูแลลูกหลาน

1.2 หญิงชราคือผู้ที่มีบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

2. การประกอบสร้างภาพตัวแทนหญิงชราในรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” ที่มีลักษณะแตกต่าง/เบี่ยงเบนไปจากภาพความหมายของหญิงชรากระแสหลัก หรือการกลายมาเป็นหญิงชรายายขอบ

2.1 หญิงชราคือผู้ที่มีความเลื่อมใสทางร่างกายแต่มีจิตใจที่แข็งแกร่ง

2.2 หญิงชราคือผู้ที่มีฐานะยากจนในชนบท

2.3 หญิงชราคือผู้ที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา

2.4 หญิงชราคือผู้ที่ไร้อำนาจในการต่อรองทางสังคม

2.5 หญิงชราคือผู้ที่มีชีวิตอย่างดิ้นรนต่อสู้

2.6 หญิงชราคือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากด้านมืดของสังคมสมัยใหม่

2.7 หญิงชราคือผู้ที่ไม่มีความสำคัญสำหรับลูกๆ

ในขั้นตอนต่อมาผู้วิจัยจะนำประเด็นความหมายทั้ง 9 ประเด็นมาทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) กลุ่มตัวอย่างหญิงชราจำนวนทั้งหมด 10 คน ในเรื่องการถอดรหัส (Decoding) และการตีความหมาย (Making Sense) จากรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” ในตอนที่มีหญิงชราเป็นคนต้นเรื่อง (ตัวละครหลัก) จำนวน 5 ตอน ซึ่งข้อมูลส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่างหญิงชรามีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5.1

แสดงข้อมูลส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารหญิงชราจำนวน 10 คน

ชื่อ	อายุ	ภูมิลำเนา	อาชีพ	ระดับการศึกษา	รูปแบบการใช้ชีวิต
1. นันทพร	68 ปี	กรุงเทพฯ	ข้าราชการครู	ปริญญาตรี	อยู่กับครอบครัว
2. กิมไฉ่	69 ปี	นครปฐม	เกษตรกร	ป.4	อยู่กับครอบครัว
3. สง่า	84 ปี	นครปฐม	ไม่ได้ประกอบอาชีพ	เรียนที่วัด	อยู่กับครอบครัว
4. นิตยา	72 ปี	กรุงเทพฯ	เจ้าของหอพัก	ม.3	อยู่กับครอบครัว
5. คุณ	71 ปี	นครปฐม	แม่ค้าขายผัก	ป.2	อยู่กับครอบครัว
6. สุชาดา	72 ปี	กรุงเทพฯ	ข้าราชการครู	ปริญญาตรี	อยู่สถานสงเคราะห์
7. มาลัย	72 ปี	สมุทรสาคร	แม่ค้าขายผัก	ป.1	อยู่สถานสงเคราะห์
8. ทองศรี	76 ปี	มหาสารคาม	เกษตรกร	ป.2	อยู่สถานสงเคราะห์
9. ละม่อม	74 ปี	กรุงเทพฯ	ค้าขาย	ป.4	อยู่สถานสงเคราะห์
10. ผัน	69 ปี	บุรีรัมย์	เกษตรกร	ไม่ได้รับการศึกษา	อยู่สถานสงเคราะห์

เมื่อผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแล้วจึงเปิดเทปรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” ให้กลุ่มตัวอย่างรับชม โดยเลือกเฉพาะจากคำคัญจากสารคดีจำนวน 5 ตอนที่มีหญิงชราเป็นคนต้นเรื่อง และออกอากาศระหว่างวันที่ 1 เมษายน 2546 ถึง 31 ธันวาคม 2547 ได้แก่ ตอนยายสมงามอยู่ ราษฎรเต็มขั้นแห่งทับทัน หญิงชราจากหนองสาหร่าย ยายไฮ คนหวงแผ่นดิน ผู้หญิงที่โลกเรียกแม่ และยายกระดุกเหล็กแห่งบ้านกอกดอนพะยอม จากนั้นจึงเริ่มสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะลึก (In-Depth Interview) ต่อไป

ส่วนที่ 1

กลุ่มตัวอย่างหญิงชรากับการถอดรหัสและตีความหมายภาพตัวแทนหญิงชรา จากรายการสารคดีโทรทัศน์ "คนค้นคน"

ผลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นหญิงชราที่มีโลกประสบการณ์แตกต่างกันแบบเจาะลึก (In-Depth Interview) ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์การถอดรหัส (Decode) และตีความหมาย (Making Sense) ภาพตัวแทนหญิงชราจากสารคดีทั้ง 5 ตอน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 การประกอบสร้างภาพตัวแทนหญิงชราในรายการสารคดีโทรทัศน์ "คนค้นคน" ที่มีลักษณะร่วมกับภาพความหมายของหญิงชรากระแสหลัก หรือเหมือนกับหญิงชราทั่วไป

กลุ่มผู้รับสารหญิงชราจำนวน 10 คน ได้ถอดรหัส (Decode) และตีความหมาย (Making Sense) ภาพตัวแทนหญิงชราที่มีลักษณะร่วมกับภาพความหมายของหญิงชรากระแสหลัก ที่ปรากฏในรายการสารคดีโทรทัศน์ "คนค้นคน" โดยมีรายละเอียดแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 หญิงชราคือผู้ที่มีบทบาทในฐานะแม่และการดูแลลูกหลาน

ผู้ผลิตรายการได้ประกอบสร้างความหมายภาพตัวแทนหญิงชราในประเด็นเรื่อง "หญิงชราคือผู้ที่มีบทบาทในฐานะแม่และการเลี้ยงดูลูกหลาน" กล่าวคือ บทบาทแม่เป็นบทบาทที่ผู้หญิงจะได้รับเมื่อให้กำเนิดทายาท และบทบาทยายจะได้รับเมื่อทายาทให้กำเนิดทายาทในรุ่นถัดไป ซึ่งบทบาทดังกล่าวเป็นบทบาทสากลของเพศหญิงในฐานะผู้ให้กำเนิดและจะติดตัวไปตลอดช่วงเวลาที่มิชีวิตอยู่ หลังจากที่ได้รับชมรายการสารคดีโทรทัศน์ "คนค้นคน" ทั้ง 5 ตอน กลุ่มตัวอย่างหญิงชราที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีการถอดรหัสและตีความหมายต่อประเด็นดังกล่าวดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5.2

แสดงผลการถอดรหัสและการตีความหมายภาพตัวแทนหญิงชราในประเด็นเรื่อง
“หญิงชราคือผู้ที่มีบทบาทในฐานะแม่และการเลี้ยงดูลูกหลาน” ของผู้ให้ข้อมูลหญิงชรา

Preferred Reading	Negotiated Reading	Oppositional Reading	จำนวนรวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
10	-	-	10

ผลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมดมีการถอดรหัสและตีความหมายจากจุดยืนที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (Preferred Reading) โดยได้ให้ความสำคัญและตระหนักในบทบาทความเป็นแม่และการเลี้ยงดูลูกหลาน ในฐานะผู้ให้ และผู้เสียสละที่ยินดีจะทำทุกอย่างเพื่อความสุขสบายของลูกและหลาน ซึ่งการกระทำดังกล่าวเกิดจากความรักและความผูกพันทางสายเลือด ดังจะเห็นได้จากบทสนทนาดังต่อไปนี้

กิมไน้ : เราทำหน้าที่แม่ก็ให้ทุกอย่าง ให้โอกาสทุกอย่าง แม้มีลูกคนเดียว (กิมไน้, สัมภาษณ์)

นันทพร : เขาเป็นคนที่เรียกว่า เขารักลูก รักหลาน แสดงบทบาทความเป็นยายเป็นแม่ เห็นว่าไม่ทิ้งลูก ถึงลูกจะเป็นโรคเอดส์ โรคอะไรก็ดูแลทุกอย่างเลย ไม่ยอมทิ้งเลย ถึงแม่จะติดโรคจากลูกก็ยอม ถ้าเป็นลูกบ้างนี่ ลูกไม่เอาแม่หรอก แม่ทุกคนรักลูก ยอมเสียสละเพื่อลูก แล้วอดทนอดอยากยังก็ทำ (นันทพร, สัมภาษณ์)

สุชาดา : ตัดน้ำไม่ไหล ตัดไฟไม่ขาด แล้วก็มันเหมือนสายบัวนะ ต้องมีเยื่อใย... พ่อแมตัดลูกไม่ได้ แต่ลูกสิ ลูกตัดพ่อแม่ได้ ลูกที่ดีก็มีนะคะ ลูกกตัญญูอดเยี่ยมก็มี มันแล้วแต่บุคคลแล้วแต่สถานการณ์ แล้วอีกอย่างหนึ่ง แล้วแต่คุณธรรมที่เขาแต่ละคนสะสมไว้ (สุชาดา, สัมภาษณ์)

ทองศรี : พูดตามตรง อย่างยายนี้ปฏิเสธไม่ออกหรอก มองไปเห็นหน้าเป็นลูกเรา เป็นใครไปไม่ได้ เราจะทิ้งมันไปก็ไม่ได้ลูกเอ๊ย (ทองศรี, สัมภาษณ์)

จากบทสนทนาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ยอมรับภาพตัวแทนหญิงชราในฐานะแม่และการเลี้ยงดูลูกหลาน เพราะเป็นบทบาทสากลของเพศหญิงในฐานะผู้ให้กำเนิดและตนก็ได้รับบทบาทดังกล่าวเช่นเดียวกัน การแสดงออกเรื่องความเป็นแม่และการเลี้ยงดูลูกหลานจึงถือเป็นสำนึกหรือสัจพจน์ของเพศหญิงที่พร้อมจะแสดงออกมาโดยทันทีเมื่อได้รับบทบาทนั้น

นอกจากการยอมรับและการตระหนักรู้ในบทบาทความเป็นแม่และการเลี้ยงดูลูกหลานแล้วนั้น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญยังแสดงทัศนคติต่อบทบาทของลูกที่มีต่อพ่อแม่ในฐานะบุพการีว่าไม่อาจเสียสละได้เท่ากับบทบาทความเป็นแม่ โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ใช้แนวคิดเรื่องคุณธรรมและความกตัญญูมาเป็นกรอบในการพิจารณาและอธิบายทัศนคติดังกล่าว

อุดมการณ์ความเป็นแม่ (Motherhood) คือสิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีจุดยืนร่วมกันในประเด็นดังกล่าว เพราะเป็นอุดมการณ์ที่ฝังอยู่ในมโนสำนึกของเพศหญิงทุกคนเมื่อได้กลายมาเป็นผู้ให้กำเนิด นอกจากนี้ผลการตีความหมายที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญยังสะท้อนให้เห็นบทบาทของสื่อโทรทัศน์และผู้ผลิตรายการในฐานะผู้ทำหน้าที่ผลิตซ้ำและตอกย้ำความหมายเรื่องความเป็นแม่และการดูแลลูกหลาน (Motherhood) ให้แก่หญิงชราในสังคมอีกด้วย

ประเด็นที่ 2 หญิงชราคือผู้ที่มีบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

ในรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” จำนวน 5 ตอนที่น่าสนใจนี้ ผู้ผลิตรายการได้ประกอบสร้างความหมายในเรื่อง “หญิงชราคือผู้ที่มีบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” ซึ่งบทบาทดังกล่าวได้สะท้อนผ่านภาพการทำบุญตักบาตร และการสวดมนต์ไหว้พระที่ปรากฏในแต่ละตอน กลุ่มตัวอย่างหญิงชรามีการถอดรหัสและตีความหมายต่อประเด็นดังกล่าวดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5.3

แสดงผลการถอดรหัสและการตีความหมายภาพตัวแทนหญิงชราในประเด็นเรื่อง
“หญิงชราคือผู้ที่มีบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา”
ของผู้ให้ข้อมูลหญิงชรา

Preferred Reading	Negotiated Reading	Oppositional Reading	จำนวนรวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
10	-	-	10

ผลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีการถอดรหัสและตีความหมายแบบเดียวกันกับที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (Preferred Reading) โดยเห็นว่า การทำบุญ

ตักบาตรหรือการสวดมนต์ไหว้พระได้ช่วยสร้างความสุขใจให้แก่ตน เป็นที่พึง และเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของตนเมื่อยามมีทุกข์ ดังจะเห็นได้จากบทสนทนาต่อไปนี้

นิตยา : ก็มันทำให้เขาสบายใจ ทำบุญอะไรไปเขาก็สบายใจ (นิตยา, สัมภาษณ์)

นันทพร : เขาก็ฟังพระพุทธศาสนา อย่างไปสัปดาห์เขาก็มีความสุขใจ ใจมันก็ดีขึ้นหวังเพื่อมีสิ่งใดมาช่วยเขาบ้าง เพื่อลูกจะได้ทุเลาลง แล้วทำให้จิตใจเขาดีขึ้น (นันทพร, สัมภาษณ์)

กิมไน้ : หาความสุข หาที่พึ่ง ก็พระนี่แหละ ก็ความสุขเขาละณะ ที่เขาได้ทำได้ขอพรอะไรต่ออะไรของเขาได้ (กิมไน้, สัมภาษณ์)

คุณ : พอเราไปเข้าวัดทำบุญก็ทำให้ใจสบาย (คุณ, สัมภาษณ์)

มาลัย : ขอความสุขให้เขาบ้าง ตั้งสติไว้ว่ายังงี้ตัวเราเองต้องต่อสู้ไปจนกว่าชีวิตเราจะหาไม่ (มาลัย, สัมภาษณ์)

ทองศรี : เพื่อบุญกุศลของเขานั้นแหละ บุญจะไปไหนเสีย เราทำบุญ บุญก็อยู่กับเรา (ทองศรี, สัมภาษณ์)

จากบทสนทนาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าศาสนาได้มีบทบาทในการเป็นที่พึ่งทางใจ และเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในยามที่อ่อนล้ากับปัญหาของหญิงชรา และในขณะเดียวกันหญิงชรายังเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีในการธำรงพระพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบต่อไปเท่าที่ตนมีกำลังกายและกำลังเงินจะทำได้ โดยอาจจะประกอบกิจกรรมทางศาสนาเช่น การทำบุญตักบาตร การเข้าวัด หรือการสวดมนต์ เป็นต้น

การยอมรับภาพตัวแทนหญิงชราในฐานะผู้ที่มีบทบาท ในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 10 คน มีความสอดคล้องกับบทบาทของผู้สูงอายุหรือคนชรากระแสหลักในสังคม ที่เห็นศาสนาจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและนำไปสู่บันปลายชีวิตที่สุขสงบ โดยวิธีการยอมรับภาพตัวแทนของผู้ให้ข้อมูลสำคัญนั้นเป็นไปในลักษณะการส่งกระจกเงา กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญอาศัยภาพตัวแทนหญิงชราที่ปรากฏในรายการเป็นเหมือนกระจกส่องการกระทำของตนเอง โดยจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ที่มีมักจะกล่าวถึงเหตุผลของการอาศัยร่มเงาของพระพุทธศาสนาในการพักผ่อนจิตใจของหญิงชราในรายการ ก่อนที่จะกล่าวถึงการกระทำของตนที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นในการให้สัมภาษณ์เมื่อใช้สรรพนามเรียกแทนตนเองว่า “เรา” (Us)

โดยสรุปแล้ว กลุ่มผู้รับสารหญิงชราจะสร้าง “ความเป็นเรา” (Us) ขึ้นในประเด็นที่มีความเป็นสากล และสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของหญิงชราส่วนใหญ่ซึ่งเป็นบทบาทที่คนใน

สังคมรับรู้ เช่น ประเด็นเรื่อง “ความเป็นแม่และการเลี้ยงดูลูกหลาน” และ “บทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา”

5.2 ภาพการประกอบสร้างภาพตัวแทนหญิงชราในรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” ที่ลักษณะแตกต่าง/เบี่ยงเบนไปจากหญิงชรากระแสหลัก หรือกลายมาเป็นหญิงชราชายขอบ

กลุ่มผู้รับสารหญิงชราจำนวน 10 คน ได้ถอดรหัส (Decode) และตีความหมาย (Making Sense) ภาพตัวแทนหญิงชราที่มีลักษณะต่างจากภาพความหมายของหญิงชรากระแสหลัก ที่ปรากฏในรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” โดยมีรายละเอียดแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 หญิงชราคือผู้ที่มีความเสื่อมโทรมทางร่างกายแต่มีจิตใจที่แข็งแกร่ง

จากรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” ที่มีหญิงชราเป็นคนต้นเรื่องหรือตัวละครหลักจำนวน 5 ตอน ล้วนแต่มีการประกอบสร้างความหมายด้วยการถ่ายทอดผ่านภาพ ในประเด็นที่ว่า “หญิงชราคือผู้ที่มีความเสื่อมโทรมทางร่างกายแต่มีจิตใจที่แข็งแกร่ง” กลุ่มตัวอย่างหญิงชราได้มีการถอดรหัสและตีความหมายต่อประเด็นดังกล่าวดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5.4

แสดงผลการถอดรหัสและการตีความหมายภาพตัวแทนหญิงชราในประเด็นเรื่อง

“หญิงชราคือผู้ที่มีความเสื่อมโทรมทางร่างกายแต่มีจิตใจที่แข็งแกร่ง”

ของผู้ให้ข้อมูลหญิงชรา

Preferred Reading	Negotiated Reading	Oppositional Reading	จำนวนรวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
9	1	-	10

ผลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่ (9 ใน 10 คน) มีวิธีการถอดรหัสและตีความหมายจากจุดยืนแบบที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (Preferred Reading) กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าคนชรามีความเสื่อมโทรมทางร่างกายไปตามอายุขัย แต่ใน

ขณะเดียวกันก็เห็นว่าหญิงชราเป็นคนที่จิตใจเข้มแข็ง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคต่างๆ ดังจะเห็นได้จาก
ส่วนหนึ่งของบทสนทนาดังนี้

นันทพร : ร่างกายแก่ทรุดโทรมแต่ใจก็ยังแกร่ง (นันทพร, สัมภาษณ์)

นิตยา : ถ้าเปรียบเทียบกับคุณยายวัย 80 คงไม่ไหว ต่อสู้อย่างแก่ไม่ไหว แก่ยัง
แข็งแรง เข้มแข็งยังทำอะไรได้ และยังมีหลานอีก (นิตยา, สัมภาษณ์)

คุณ : ใจสู้ ขนาด 80 กว่าแล้ว เดินแปะๆแปะๆ เลี้ยงหลานเล็กๆ แล้วไปขายของหา
กินอีก (คุณ, สัมภาษณ์)

สุชาดา : ร่างกายไม่แข็งแรงแต่จิตใจเขาสู้ เพราะอะไร เพราะเงินหรือทรัพย์สินสมบัติที่
เขาได้มานี้ ได้มาด้วยความยากเย็น เข็ญใจด้วยความต่อสู้...เพราะความหวง ความรักก็ทำให้เขามี
แรง มีกำลังใจต่อสู้ นอกจากบางคนเหมือนยาย ยายไม่ต่อสู้ ยายยอมแพ้ แต่อันนี้เขาดีมากๆเลย มี
กำลังใจ (สุชาดา, สัมภาษณ์)

การตีความภาพตัวแทนหญิงชราในประเด็นเรื่องความเสื่อมโทรมทางร่างกายเป็นการ
ตีความตามประสบการณ์ของตนในฐานะที่ตนเป็นหญิงชราคนหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับเกณฑ์การ
พิจารณาผู้สูงอายุ ในหัวข้อการพิจารณาตามลักษณะทางกายภาพ ส่วนเรื่องจิตใจที่กลุ่มผู้ให้
ข้อมูลสำคัญเห็นว่า หญิงชราในรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” มีจิตใจที่เข้มแข็งและ
แข็งแกร่งนั้น อาจถือได้ว่าเป็นการสร้างความหมายให้แก่คำว่า “ชรา” ในอีกแง่มุมหนึ่ง กล่าวคือ
คนชราเป็นเพียงผู้ที่มีความชราตามลักษณะทางกายภาพเท่านั้น แต่ไม่มีผลใดๆ ต่อจิตใจ ซึ่งวิธีคิด
เช่นนี้อาจสร้างคุณค่าให้แก่ความชรามากขึ้นและลดช่องว่างหรือความแตกต่างระหว่างวัยหนุ่ม
สาวและวัยชราได้

น้ำเสียงของกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีการถอทรหัสและตีความหมายจาก
จุดยืนแบบที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (Preferred Reading) ส่วนใหญ่จะชื่นชมและยอมรับนับถือใน
ความเข้มแข็งและแข็งแกร่งทางจิตใจของหญิงชรา และเมื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญนำภาพตัวแทน
ดังกล่าวเชื่อมโยงมาสู่ชีวิตตนเอง กลับรู้สึกว่าจะตนไม่สามารถมีจิตใจที่แข็งแกร่ง อดทน เข้มแข็ง ได้
อย่างเช่นภาพตัวแทนหญิงชราที่ปรากฏ ทศนะดังกล่าวเป็นทัศนะของหญิงชราที่อาศัยอยู่ใน
กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นพื้นที่เมืองหลวงซึ่งเป็นศูนย์กลางความเจริญและความสะดวกสบายต่างๆ นานา

นอกจากนี้เกณฑ์ในการพิจารณาความเสื่อมโทรมทางร่างกายยังสะท้อนออกมาใน
เรื่องของสภาพสังคมด้วย ดังจะเห็นได้จากที่ยายผ่นได้ใช้สภาพสังคมชนบทที่ตนเคยอาศัยอยู่เป็น
กรอบอ้างอิงทางประสบการณ์ในการชี้วัดความแข็งแรงของหญิงชรา ดังจะเห็นได้จากคำให้
สัมภาษณ์ดังนี้

ผ้น : เขาก็แก่แต่เขาแข็งแรง คนบ้านนอก เขาแข็งแรง ทำงานทำการ (ผ้น, สัมภาษณ์)
สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีวิธีการถอดรหัสและตีความหมายในประเด็นดังกล่าว ในลักษณะที่ต่อรองความหมายที่ผู้ผลิตรายการเข้ารหัสมา (Negotiated Reading) มีจำนวน 1 คน โดยได้แสดงความคิดเห็นว่า

ทองศรี : ถ้าว่าแก่ก็ยังไม่ค่อยแก่ แก่เป็นบางคน แต่จิตใจเขาดี ถึงเขาแก่แต่น้ำใจเขายังดี (ทองศรี, สัมภาษณ์)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ต่อรองความหมายภาพตัวแทนหญิงชราที่ปรากฏโดยใช้เรื่องความเสื่อมโทรมทางร่างกายที่ประจักษ์ทางสายตาเป็นเครื่องชี้วัดความแก่หรือความชรา มากกว่าการพิจารณาตามเกณฑ์เรื่องอายุ

เมื่อพิจารณาในลักษณะการแบ่งเขาแบ่งเราแล้ว ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญหญิงชราได้สร้าง "ความเป็นเขา" (Them) ให้แก่ภาพตัวแทนหญิงชราที่ปรากฏในรายการสารคดีโทรทัศน์ โดยจะเห็นได้จากการปฏิเสธภาพตัวแทนดังกล่าวเมื่อนำมาพบกับชีวิตของตน

ประเด็นที่ 2 หญิงชราคือผู้ที่มีฐานะยากจนในชนบท

ในรายการสารคดีโทรทัศน์ "คนค้นคน" จำนวน 5 ตอนที่น่าสนใจนี้ ผู้ผลิตรายการได้ประกอบสร้างความหมายในเรื่อง "หญิงชราคือผู้ที่มีฐานะยากจนในชนบท" ซึ่งความยากจนดังกล่าวได้สะท้อนผ่านสภาพที่อยู่อาศัย ข้าวของเครื่องใช้ และอาหารการกิน กลุ่มตัวอย่างหญิงชราที่มีการถอดรหัสและตีความหมายต่อประเด็นดังกล่าวดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5.5

แสดงผลการถอดรหัสและการตีความหมายภาพตัวแทนหญิงชราในประเด็นเรื่อง
"หญิงชราคือผู้ที่มีฐานะยากจนในชนบท" ของผู้ให้ข้อมูลหญิงชรา

Preferred Reading	Negotiated Reading	Oppositional Reading	จำนวนรวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
6	-	4	10

ผลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีวิธีการถอดรหัสและตีความหมายในประเด็นดังกล่าวด้วยจุดยืนแบบที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (Preferred Reading) จำนวน 6 คน (6 ใน 10 คน) โดยพิจารณาจากโอกาสทางสังคมที่แตกต่างกันของผู้ที่อยู่ใกล้

ศูนย์กลางความเจริญหรืออยู่ในเมืองกับผู้ที่อยู่ห่างไกลความเจริญหรืออยู่ในชนบท โดยเห็นว่าผู้ที่อยู่ในชนบทมักมีสภาพความเป็นอยู่ที่ลำบาก แต่ความลำบากหรือยากจนไม่ได้ทำให้เกิดทุกข์ทรากรู้จักพอเพียง ดังจะเห็นได้จากบทสนทนาต่อไปนี้

นันทพร : ชนบทนะ คนจนบางคนนี่นะ ถ้าเขามีการทำมาหากินได้มีเงินมีทองพอใช้ เขาก็มีความสุขนะ เพราะเขาไม่ได้ทะเลาะเบาะแว้งอะไร เขาจนแต่อยู่อย่างพอเพียง เขาก็มีความสุขของเขา (นันทพร, สัมภาษณ์)

กิมไน้ : เราว่าเราไม่ค่อยมี เราถึงจะจนแต่ก็ดีกว่าคนพวกนั้นเยอะ ...ความสุขนี้มันอยู่ที่ใจเรา ถ้าเรามีความสบายใจ เหนื่อยหน่อยเหนื่อยกายก็ไม่ใช่ว่าความลำบาก เหนื่อยกายแต่สบายใจก็มีความสุข (กิมไน้, สัมภาษณ์)

คุณ : ลำบากลิ ออดอยาก เราว่าเราลำบากมาก่อน แต่ก็ยังไม่ลำบากขนาดนั้น เราจะไม่ลำบากตัวแต่ก็ไม่ได้อดอยาก ทำงานลำบากแต่เราไม่อด (คุณ, สัมภาษณ์)

จากการให้ข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยส่วนใหญ่พิจารณาภาพตัวแทนหญิงชรา ในประเด็นเรื่องหญิงชราคือผู้ที่มีฐานะยากจนในชนบท โดยอาศัยเกณฑ์ประสบการณ์ชีวิตและฐานะทางเศรษฐกิจของตนเป็นเครื่องมือหลักในการวัดหรือตัดสินความยากจนของหญิงชราในรายการสารคดี

นอกจากนี้ในการให้สัมภาษณ์จะสังเกตเห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีการใช้สรรพนามเรียกภาพตัวแทนหญิงชราที่ปรากฏต่างกัน กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่อยู่ในเขตเมืองหลวง (นันทพร) ได้ใช้สรรพนามเรียกภาพตัวแทนหญิงชราว่า “เขา” หรือ “คนพวกนั้น” (Them) ซึ่งเป็นการแยกตนเองออกจากภาพตัวแทนหญิงชราที่ปรากฏในรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” แล้วมองลงมาอย่างผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจเหนือกว่า (Economic Superiority) ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่อยู่ในเขตต่างจังหวัดหรือชนบท (กิมไน้และคุณ) ได้ใช้สรรพนามว่า “เรา” ซึ่งสะท้อนให้เห็นการวางตนเองไว้ในกลุ่มเดียวกับภาพตัวแทนหญิงชราซึ่งเป็นรหัสชุดเดียวกันกับที่ผู้ผลิตรายการเข้ารหัสไว้ แต่ในการวางตำแหน่งตนเองไว้กลุ่มเดียวกันกับภาพตัวแทนหญิงชราของผู้ให้ข้อมูลสำคัญก็ยังมีการจัดวางลำดับชั้น (Hierarchy) ภายในกลุ่มนั้น โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้จัดตนเองไว้ในลำดับที่ดีกว่าภาพตัวแทนที่ปรากฏ นั่นคือ “ถึงแม้จะยากจนแต่ก็ไม่ลำบากเท่า” ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ของกิมไน้และคุณข้างต้น

สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีวิธีการถอดรหัสและตีความหมายในประเด็นดังกล่าวแตกต่างไปจากที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (Oppositional Reading) มีจำนวน 4 คนโดยเห็นว่า

นิตยา : เขาก็ไม่ใช่ว่ายากจนนะ ก็ปานกลางนั้นแหละ (นิตยา, สัมภาษณ์)

สุชาดา : ไม่ถือว่ายากจนนัก ก็เขามีแต่ไปโกงเขาอะ แต่ถ้าเปรียบเทียบกับคนจนจริงๆ คนจนมีมากกว่านี้ ไม่มีที่ ไม่มีทาง ไม่มีบ้านไม่มีช่อง มีมากกว่า (สุชาดา, สัมภาษณ์)

ผัน : เขาก็ไม่จนดอก เขาก็พอกินพออยากเขา ถือว่าเขามีกิน (ผัน, สัมภาษณ์)

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญตีความหมายภาพตัวแทนหญิงชราไปในทิศทางตรงกันข้ามกับที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา ก็คือ การนิยามความหมายของ “ความจน” ที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญกลุ่มนี้ตีความหมายว่า ความจนคือ การไม่มีกิน ไม่มีที่อยู่อาศัยและไม่มีทรัพย์สินสมบัติใดๆ ดังนั้นภาพตัวแทนหญิงชราที่ปรากฏซึ่งเป็นผู้ที่พอมีกิน มีที่อยู่อาศัยตามสภาพ หรือบางคนมีที่ดินเป็นทรัพย์สินสมบัติ จึงไม่ใช่หญิงชราที่มีฐานะยากจนในชนบทที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญรับรู้

ถึงแม้ว่าการถอดรหัสและตีความหมายภาพตัวแทนหญิงชราที่มีฐานะยากจนในชนบทของผู้ให้ข้อมูลสำคัญจะมีความหลากหลาย แต่หากพิจารณาประเด็นเรื่องอัตลักษณ์ (Identity) หรือการวางตำแหน่งแห่งที่ของตนเองแล้วนั้น พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมดได้แยกตนเองออกจากภาพตัวแทนหญิงชราที่ปรากฏและพูดถึงตนเองในฐานะผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจเหนือกว่า ถึงแม้ว่าจะมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญบางคนได้รวมตนเองไว้ในกลุ่มเดียวกันกับภาพตัวแทนหญิงชราที่มีฐานะยากจน แต่ในการรวมกลุ่มนั้นก็ยังมีการแบ่งลำดับชั้นความลำบากยากจนโดยจัดให้ตนอยู่ในฐานะที่ดีกว่า ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า มุมมองของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีต่อภาพตัวแทนหญิงชราประเด็นเรื่องผู้ที่มีฐานะยากจนในชนบทเป็นภาพตัวแทนที่ถูกมองด้วยสายตาความเป็นอื่น (The Otherness) นั้นเอง

ประเด็นที่ 3 หญิงชราคือผู้ที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา

ผู้ผลิตรายการได้ประกอบสร้างความหมายภาพตัวแทนหญิงชราจากรายการสารคดีทั้ง 5 ตอน ในประเด็นเรื่อง “หญิงชราคือผู้ที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา” ที่ได้ถอดความหมายมาจากการถูกเอารัดเอาเปรียบเพราะไม่รู้หนังสือ และการเลือกประกอบอาชีพ ซึ่งกลุ่มหญิงชราที่มีการถอดรหัสและตีความหมายต่อประเด็นดังกล่าวดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5.6

แสดงผลการถอดรหัสและการตีความหมายภาพตัวแทนหญิงชราในประเด็นเรื่อง
“หญิงชราคือผู้ที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา” ของผู้ให้ข้อมูลหญิงชรา

Preferred Reading	Negotiated Reading	Oppositional Reading	จำนวนรวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
8	2	-	10

ผลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่ (8 ใน 10 คน) มีวิธีการถอดรหัสและตีความหมายในประเด็นดังกล่าวด้วยจุดยืนแบบที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (Preferred Reading) โดยพิจารณาจากความไม่เท่าเทียมกันของคนในสังคม ซึ่งได้สะท้อนทัศนะเรื่องความรู้คืออำนาจ ดังจะเห็นได้จากบทสนทนาต่อไปนี้

นันทพร : เพราะคนบ้านนอกเขาจะไม่รู้หรอกว่าอะไรเป็นอะไร ก็อย่างที่สามมีที่เป็นพระนะ ที่ยอมเซ็นเอกสารให้ไปเนี่ยนะ แกก็ไม่รู้หรอก ถูกหรือผิดกฎหมาย...ชาวบ้านที่ไม่รู้ประสีประสา ก็จะโดนเขาเอารัดเอาเปรียบมาก (นันทพร, สัมภาษณ์)

สง่า : คนแต่ก่อนโง่ ไม่ได้เรียน (สง่า, สัมภาษณ์)

ละม่อม : คนเขาไม่รู้หนังสือ เขาไม่เคยเรียนหนังสือ ใครมาให้เซ็นอะไรก็เซ็น ไม่ได้ดูหรอกว่าที่เซ็นนี้เพราะอะไร ไม่ได้หรอก ตัวของชั้นก็ ป.4 แต่ต้องอ่านก่อน (ละม่อม, สัมภาษณ์)

มาลัย : คล้ายๆ ว่า เห็นเขาไม่มีความหมายอะไร จะมามอง มาช่วยเหลืออะไร (มาลัย, สัมภาษณ์)

จากตัวอย่างบทสนทนาที่ยกมาแสดงให้เห็นว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ถอดรหัสและตีความหมายการด้อยโอกาสทางการศึกษาว่าเป็นคนโง่ ไม่รู้หนังสือ ไม่รู้ประสีประสา และเป็นคนที่ไม่มี ความหมาย

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีการศึกษาดีและอาศัยอยู่ในเมืองอย่างเช่น นันทพร ซึ่งเคยรับราชการครู ได้วางตนเองไว้คนละกลุ่มกับภาพตัวแทนหญิงชราที่ปรากฏในรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” โดยมองว่าผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาคือ “คนบ้านนอก” ซึ่งมีนัยยะเรื่องความเป็นชายขอบแฝงอยู่ หมายถึงผู้ที่อยู่ห่างไกลความเจริญ เป็นคนชายขอบด้วยภูมิลำเนา และการเป็นเบี้ยล่างของความเป็นเมือง ส่วน “ชาวบ้านที่ไม่รู้ประสีประสา” ก็หมายถึง ผู้ที่ไม่มีความรู้หรือมีความรู้ในระบบโรงเรียนน้อย คำว่า “คนบ้านนอก” และ “ชาวบ้านที่ไม่รู้ประสีประสา” จัดเป็น

คำที่มีความหมายในแง่ลบ และสามารถสะท้อนให้เห็นทัศนคติและจุดยืนทางความคิดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นจุดยืนของผู้ที่มีโอกาสทางการศึกษาและอยู่ในศูนย์กลางความจริง

นอกจากนี้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีการศึกษาไม่มากนักก็ไม่ได้นิยามตนเองเป็นกลุ่มเดียวกันกับภาพตัวแทนหญิงชราที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา โดยได้ใช้สรรพนามเรียกภาพตัวแทนหญิงชราเหล่านั้นว่า "เขา" โดยจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากการพูดถึงตนเองของยายละม่อมที่บอกว่า ตนก็จบ ป.4 เช่นกัน แต่ก่อนจะเห็นอะไรต้องอ่านเอกสารก่อน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าถึงแม้ตนจะอยู่ในกลุ่มที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาเหมือนกัน แต่มีวิธีการจัดการความรู้นั้นได้ดีกว่า วิธีการคิดเช่นนี้จึงเป็นการแบ่งระดับภายในกลุ่มเพื่อยกตนเองให้อยู่ในสถานะที่ดีขึ้น

เมื่อพิจารณาข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า ถึงแม้ว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญจะได้รับการศึกษาระดับมูลฐานหรือต่ำกว่ามูลฐานในสมัยนั้นๆ ก็ตาม ต่างก็ให้ความสำคัญกับการศึกษาไม่แตกต่างไปจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีการศึกษาดี จะเห็นได้จากการส่งเสริมให้ลูกหลานได้มีโอกาสเล่าเรียน ซึ่งประการสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ทัศนคติเรื่องการศึกษาของผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความสอดคล้องกันก็คือ การตระหนักในความสำคัญของการศึกษาและค่านิยมเรื่องการศึกษาของคนในสังคมนั่นเอง ดังจะเห็นได้จากบทสนทนาต่อไปนี้

กิมไน้ : ในตำบลมันยังไม่มีโรงเรียน ที่นี่หลานเท่าไรก็เอามาทั้งมาเรียนที่นี่ ก็ให้มาเรียน (กิมไน้, สัมภาษณ์)

นันทพร : การศึกษาดี ชีวิตจะดีขึ้น ถ้าพ่อแม่เขามีเงินพอจะให้ลูกเรียน อย่างตาสี่ตาสาเขามีไร่ มีที่ มีนา มีเงิน เขาก็ส่งลูกเข้ากรุงเทพฯ เสร็จแล้วดีขึ้นแล้วไซ้ใหม่ ลูกเขาก็เป็นใหญ่เป็นโต เขาก็ไม่ทิ้งแม่เขา ฉะนั้นการศึกษานี้สำคัญที่สุด ดีไม่ดุดูที่การศึกษา (นันทพร, สัมภาษณ์)

นอกจากการตีความหมายตามที่คุณสงสารเข้ารหัสมา (Preferred Reading) ยังมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญบางท่าน (2 ใน 10 คน) ได้ตีความภาพตัวแทนหญิงชราประเด็นเรื่องหญิงชราคือผู้ที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาในลักษณะการต่อรองความหมาย (Negotiated Reading) ดังบทสนทนาต่อไปนี้

สุชาดา : การศึกษาก็มีส่วน นี่ใจความเห็นของคนที่มีการศึกษาดีแล้ว อยู่ในส่วนที่เจริญแล้ว รวยแล้ว แล้วก็คิดว่าพวกนี้โง่ และไม่มีความรู้อะไรหรอก เลยข่มเหง แต่จริงๆ แล้ว เขาก็มีปัญญาเหมือนกัน จริงอยู่เขาไม่ได้เรียน แต่ปัญญาของเขามี (สุชาดา, สัมภาษณ์)

ทองศรี : ก็คงพอรู้ๆ ปลายๆ อย่างนี้แหละ คนแก่ที่พอไปต่างจังหวัด ไปศาลนี้แหละที่เป็นคนแก่ที่มีความรู้หน่อย (ทองศรี, สัมภาษณ์)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ต่อรองความหมายภาพตัวแทนหญิงชรา ประเด็นเรื่องการด้อยโอกาสทางการศึกษานี้ กลับเห็นว่าภาพตัวแทนหญิงชราเป็นผู้ที่มีความรู้พอที่จะติดต่อราชการได้ และถึงแม้หญิงชราจะไม่มีโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียน แต่ก็เป็นผู้ที่มีปัญญา ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าปัญหาคือสิ่งที่มีความสำคัญไม่แพ้การศึกษา และการศึกษามีได้หมายถึงการศึกษาในระบบโรงเรียนเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีการต่อรองความหมาย อย่างเช่น สุชาดา ซึ่งเคยรับราชการครูมาก่อนยังได้แสดงทรรศนะเรื่องโอกาสทางการศึกษาของคนชนบทจากสายตาของคนในสังคมเมืองไว้ในลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน และคนชนบทที่รู้น้อยจึงกลายเป็นคนชายขอบให้ผู้ที่อยู่ในสถานะที่เหนือกว่ากดขี่ข่มเหง รังแก

ประเด็นที่ 4 หญิงชราคือผู้ที่ไร้อำนาจในการต่อรองทางสังคม

ภาพตัวแทนหญิงชราที่ได้จากการวิเคราะห์การเล่าเรื่องก็คือ "หญิงชราคือผู้ที่ไร้อำนาจในการต่อรองทางสังคม" ซึ่งถอดความหมายมาจากการที่หญิงชราไม่ได้รับการช่วยเหลือหรือพิจารณาแก้ไขปัญหามาจากผู้มีอำนาจ เช่น หน่วยราชการ เป็นต้น ซึ่งกลุ่มหญิงชราที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีการถอดรหัสและตีความหมายต่อประเด็นดังกล่าวดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5.7

แสดงผลการถอดรหัสและการตีความหมายภาพตัวแทนหญิงชราในประเด็นเรื่อง

"หญิงชราคือผู้ที่ไร้อำนาจในการต่อรองทางสังคม" ของผู้ให้ข้อมูลหญิงชรา

Preferred Reading	Negotiated Reading	Oppositional Reading	จำนวนรวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
10	-	-	10

ผลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด (10 ใน 10 คน) มีวิธีการถอดรหัสและตีความหมายในประเด็นดังกล่าวด้วยจุดยืนแบบที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (Preferred Reading) ดังจะเห็นได้จากบทสนทนาบางส่วนดังนี้

นันทพร : ชาวบ้านที่ไม่รู้ประสีประสาก็จะโดนเอารัดเอาเปรียบมาก (นันทพร, สัมภาษณ์)

กิมไน้ : ก็อย่างที่เขาว่า ตาสีตาสา ก็เข้าตำราของเขา เราจะไปเถียงเธอ...คือโง่งง
 แกเป็นคนบ้านนอกที่ไม่ค่อยมีใครสนใจ ตาสีตาสาใครก็นึกว่าบ้า (กิมไน้, สัมภาษณ์)

มาลัย : ไปต่อรองอะไรกับเขาไม่ได้ เพราะเราไม่มีอะไรไปต่อรองเขา (มาลัย, สัมภาษณ์)

สุชาดา : คล้ายว่าไม่มีทางที่จะต่อสู้ไป เราทำไปเหอะคือดูถูกและเหยียดหยาม...ทำไปไม่มีปากไม่มีเสียงรอก 'ไม่รู้อะไร ตาอินตานา ตาสีตาสา' (สุชาดา, สัมภาษณ์)

ทองศรี : เพราะว่าเราไม่มีอะไรไปยื่นให้เขาอะไร ถ้าพอมีเงินมีทองสักหน่อย ยื่นคนนั้น นิดคนนั้นหน่อย มันก็พอมีคนช่วยเรา (มาลัย, สัมภาษณ์)

ละม่อม : คนไม่รู้จัก ไม่มีใครแนะนำ ไม่มีใคร ได้ๆ ไป ไม่มีใครเขาทำอะไรให้เราหรอก เราต้องมีเพื่อนฝูง มีคนแนะนำ (ละม่อม, สัมภาษณ์)

จากตัวอย่างบทสนทนาที่ยกมาแสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญไม่ว่าจะอยู่ในเขตเมืองหรือชนบท มีการศึกษามากหรือน้อยต่างก็มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในประเด็นเรื่องหญิงชราคือผู้ที่ไม่ม้ออำนาจต่อรอง โดยได้นิยามผู้ที่ไม่ม้ออำนาจต่อรองว่าเป็น "ตาสีตาสา" "ชาวบ้าน" หรือ "คนบ้านนอก" ซึ่งการตีความดังกล่าวมาจากจุดยืนเรื่องการศึกษาและความเป็นชนบท

ถึงแม้ว่าคำว่า "ตาสีตาสา" "ชาวบ้าน" หรือ "คนบ้านนอก" จะเป็นคำนิยามของผู้ที่ไม่ม้ออำนาจต่อรองทางสังคมและมีความหมายในเชิงลบก็ตาม แต่ผู้วิจัยก็ได้พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลายคนได้นำตนเองเข้าเกี่ยวข้องกับความเป็น "ชาวบ้าน" "ตาอินตานา" "ตาสีตาสา" เช่นกัน ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ของกิมไน้ มาลัย สุชาดา ทองศรี และละม่อม ที่ใช้สรรพนามว่า "เรา" ซึ่งแสดงความเป็นพวกเดียวกันและยอมรับในบทบาทเชิงลบดังกล่าว

นอกจากนี้บทสนทนาของผู้ให้ข้อมูลสำคัญยังสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ (Knowledge) และอำนาจ (Power) กล่าวคือ ความรู้จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการนำมาซึ่งอำนาจของคนในสังคม โดยความรู้นั้นจะต้องเป็นความรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการในโลกปัจจุบันด้วย นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นความหมายของอำนาจ (Power) ในทัศนคติของหญิงชราด้วยว่า อำนาจหมายถึงความร่ำรวยเงินทองและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเพื่อเสริมบารมี หากมีสิ่งเหล่านี้การต่อรองทางสังคมจะมีพลังมากขึ้น

ประเด็นที่ 5 หญิงชราคือผู้ที่มีชีวิตอย่างดิ้นรนต่อสู้

ผู้ผลิตรายการได้ประกอบสร้างความหมายภาพตัวแทนหญิงชราจากรายการสารคดีทั้ง 5 ตอน ในประเด็นเรื่อง "หญิงชราคือผู้ที่มีชีวิตอย่างดิ้นรนต่อสู้" ซึ่งปรากฏอยู่ 2 ลักษณะ กล่าวคือ การดิ้นรนต่อสู้กับอำนาจเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรม และการดิ้นรนต่อสู้เพื่อการหาเลี้ยง

ชีพ กลุ่มตัวอย่างหญิงชราที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีการถอดรหัสและตีความหมายต่อประเด็นดังกล่าวดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5.8
แสดงผลการถอดรหัสและการตีความหมายภาพตัวแทนหญิงชราในประเด็นเรื่อง
“หญิงชราคือผู้ที่มีชีวิตอย่างดิ้นรนต่อสู้” ของผู้ให้ข้อมูลหญิงชรา

Preferred Reading	Negotiated Reading	Oppositional Reading	จำนวนรวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
9	1	-	10

ผลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่ (9 ใน 10 คน) มีวิธีการถอดรหัสและตีความหมายภาพตัวแทนหญิงชรา ประเด็นเรื่องหญิงชราคือผู้ที่ต้องดิ้นรนต่อสู้ เหมือนกับที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (Preferred Reading) ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์บางส่วน ดังนี้

กิมไน้ : ฟ้องศาลชั้นต้นชนะ ทำกินได้แล้ว อยู่ๆ มาไ้คนนั้นมาฟ้องเอากลับ ที่ของตัวเองกลับแพ้เขาอีก เห็นไหม อย่างนี้ยายสมไม่เดิน แกทนได้หรือ (กิมไน้, สัมภาษณ์)

นันทพร : แ กก็ต้องต่อสู้จนสุดความสามารถ ได้ไม่ได้แกก็ทำเท่าที่ทำได้ ทำให้เห็นถึงแม้ไม่ได้ก็ยังทำให้คนอื่นเขาเห็นว่า มันเป็นอย่างนั้นะ มันเกิดขึ้นมาอย่างนี้จะได้เป็นบทเรียน เป็นบทเรียนของรัฐบาลด้วย (นันทพร, สัมภาษณ์)

สง่า : ใครจะยอม มันก็เหมือนกันทุกคนแหละ ของใครใครก็รัก (สง่า, สัมภาษณ์)

สุชาดา : เขาเข้มแข็งทั้งที่ด้อยโอกาส เงินทองที่จะเดินเหินต่อสู้ แต่ปัญญาเขามากกว่า แล้วถ้าเขาไม่ช่วยกันพื้นดินก็ไม่สำเร็จ แล้วก็ชอบใจที่เขาพูดว่า อัตตาหิ อัตโนนาโถ (สุชาดา, สัมภาษณ์)

ทองศรี : ดิ้นรนต่อสู้จนถึงที่สุดนั่นแหละ จนมายืนขาเดียวได้ (ทองศรี, สัมภาษณ์)

ละม่อม : ดิ้นรนต้องพึ่งตนเอง ยึดตัวเองเป็นหลัก ต้องเชื่อใจตัวเอง (ละม่อม, สัมภาษณ์)

จากบทสนทนาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญอาศัยเกณฑ์ประสบการณ์ชีวิตของตนในการพิจารณาภาพตัวแทนหญิงชรา ในประเด็นเรื่องหญิงชราคือผู้ที่ต้องดิ้นรนต่อสู้

โดยได้สะท้อนให้เห็นว่า การดิ้นรนต่อสู้ที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากการกระทำที่ไม่เป็นธรรมของผู้มีอำนาจ ไม่ว่าจะเป็นอำนาจเงิน (เจ้าหน้าที่) หรืออำนาจรัฐก็ตาม จึงทำให้ผู้ที่ถูกกระทำหรือถูกรุกล้ำสิทธิอันพึงมีต้องลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิอันชอบธรรม และการดิ้นรนต่อสู้นั้นก็หมายถึงการต่อสู้แบบพึ่งพาตนเอง

นอกจากการดิ้นรนต่อสู้กับอำนาจเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมแล้ว การดิ้นรนต่อสู้เพื่อการหาเลี้ยงชีพก็ได้ปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของคุณนันทพรดังต่อไปนี้

คุณนันทพร : สมมติว่าคนที่เขามีสตางค์เนี่ยนะ เขาก็คงหยุดพักผ่อนได้ แต่อาจทำงานเล็กๆ น้อยๆ ไป แต่นี่คนจนมันไม่มีจะกินนะ มันทำไม่ได้ ไม่ทำจะเอาที่ไหนกินล่ะ เขาไม่มีจะกินต้องเลี้ยงลูกหลาน ต้องเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ก็ต้องสู้กันไป เพราะว่าอยู่เฉยไม่ได้ ทั้งที่จริงเขาอยากจะพัก แต่เขาพักไม่ได้ อย่างเราพอมีกิน ไม่มีหนี้สิน เราก็อยู่ได้แล้ว (นันทพร, สัมภาษณ์)

จากบทสนทนาดังกล่าวผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ใช้เกณฑ์ฐานะทางเศรษฐกิจและภาระรับผิดชอบในการพิจารณาการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อหาเลี้ยงชีพของหญิงชรา โดยได้ใช้คำว่า “สมมติ” ในเปรียบเทียบฐานะทางเศรษฐกิจของภาพตัวแทนหญิงชากับฐานะทางเศรษฐกิจของตน ซึ่งได้สะท้อนให้เห็นสภาพชีวิตของคนจนที่ต้องดิ้นรนเพื่อหาเลี้ยงชีพ วิธีการ “สมมติ” ดังกล่าว เป็นการสมมติจากจุดยืนของผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ที่ดี และสบายกว่าภาพตัวแทนหญิงชราที่ปรากฏในรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน”

นอกจากการตีความหมายตามผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (Preferred Reading) ยังมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญบางท่าน (1 ใน 10 คน) ได้ตีความหมายภาพตัวแทนหญิงชราในประเด็นเรื่องการดิ้นรนต่อสู้แบบมีการต่อรองความหมาย (Negotiated Reading) ดังจะได้จากบทสนทนาดังต่อไปนี้

คุณนิตยา : ที่ดูบางคนเขาก็ดิ้นรนต่อสู้เหมือนกัน แต่บางคนก็ต่อสู้แบบธรรมดาปกติทั่วไป (นิตยา, สัมภาษณ์)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีการต่อรองความหมายการดิ้นรนต่อสู้ของหญิงชราโดยเห็นว่า มีหญิงชราบางคนเท่านั้นที่มีการดิ้นรนต่อสู้มาก แต่บางคนก็เป็นรูปแบบวิถีชีวิตทั่วไปในสังคม ซึ่งเป็นการแบ่งระดับของการต่อสู้อีกชั้นหนึ่ง และถึงแม้ว่าจะมีการตีความหมายแตกต่างไปจากรหัสที่ผู้ผลิตรายการเข้ารหัสมา แต่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญก็ได้วางตำแหน่งของตนไว้ในจุดเดียวกันกับหญิงชราที่ปรากฏในรายการสารคดี “คนค้นคน”

ประเด็นที่ 6 หญิงชราคือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากด้านมืดของสังคมสมัยใหม่

ภาพตัวแทนหญิงชราอีกประเด็นหนึ่งที่วิเคราะห์ได้จากการเล่าเรื่องในรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” จำนวน 5 ตอน ก็คือ “หญิงชราคือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสิ่งที่มาพร้อมกับ

สังคมสมัยใหม่" ซึ่งถอดความหมายมาจากที่หญิงชราต้องได้รับความลำบากกายและลำบากใจจากการกระทำของบุคคลที่ตกเป็นเหยื่อความล้มเหลวของสังคมสมัยใหม่ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อหญิงชรา เช่น การดูแลลูกที่ป่วยเป็นโรคเอดส์ การช่วยเหลือด้านการเงินแก่ลูกที่ได้รับผลกระทบจากเศรษฐกิจในยุคค่าเงินบาทลอยตัว การโยกย้ายแรงงานจากชนบทสู่เมืองของคนหนุ่มสาวทำให้หญิงชราต้องอาศัยอยู่อย่างโดดเดี่ยวในชนบทหรือต้องเลี้ยงหลานตามลำพัง เป็นต้น กลุ่มตัวอย่างหญิงชราที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีการถอดรหัสและตีความหมายต่อประเด็นดังกล่าวดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5.9

แสดงผลการถอดรหัสและการตีความหมายภาพตัวแทนหญิงชราในประเด็นเรื่อง
"หญิงชราคือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากด้านมืดของสังคมสมัยใหม่"
ของผู้ให้ข้อมูลหญิงชรา

Preferred Reading	Negotiated Reading	Oppositional Reading	จำนวนรวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
10	-	-	10

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมดมีการถอดรหัสและตีความหมายจากจุดยืนที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (Preferred Reading) ว่า ถึงแม้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันหรือสังคมสมัยใหม่ (Modern Society) เป็นผลมาจากการกระทำของคนรุ่นใหม่เป็นส่วนใหญ่ แต่หญิงชราก็ไม่อาจปฏิเสธผลกระทบจากปัญหาดังกล่าวได้ เนื่องจากตนก็เป็นส่วนหนึ่งในสังคม และหากปัญหาดังกล่าวมีผลกระทบโดยตรงต่อลูกหลานปัญหานั้นก็มีผลกระทบต่อหญิงชราอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นกัน ดังจะเห็นได้จากบทสนทนาต่อไปนี้

กิมโน : แม้ว่ามันเป็นเวรเป็นกรรมนะ ของอย่างนี้มันไม่ได้วิ่งมาหาเราเอง เราไปหาเอามันมาเอง จริงๆ นะ ไข้โรคนี้ (เอดส์) คิดแล้วไม่น่าส่งสารหรอก เพราะมันไม่ได้มาหาเรา เรานั้นแหละไปหากันเอามา (กิมโน, สัมภาษณ์)

นันทพร : เพราะต้องปล่อยให้เขามาหาเงินไง ก็เข้ามาทำงานแล้วก็ส่งเงินไปให้พ่อให้แม่...ที่จริงคนเขาก็อยากอยู่บ้านเกิดกันทุกคนนั่นแหละ แต่สิ่งแวดล้อมใจ สมัยก่อนนี้จะอยู่เป็นครอบครัว (นันทพร, สัมภาษณ์)

คุณ : มันอาจเป็นเวรเป็นกรรมของเรา แต่เลี่ยงไม่ได้ (คุณ, สัมภาษณ์)

สุชาดา : เรายึดทางธรรมะนั้นก็ดี ว่ามันเป็นกรรม เมื่อมาแล้วต้องกระทบแน่นอน (สุชาดา, สัมภาษณ์)

ละม่อม : คนนั้นเหนื่อยมาก ใจแทบจะขาดเลยนะ ที่เราเห็นเขาอะ ถ้าลูกเราเป็น อย่างนี้มั่ง ใจแทบจะขาดเลย (ละม่อม, สัมภาษณ์)

จากบทสนทนาดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ผลกระทบจากสังคมสมัยใหม่ที่หญิงชรามีทัศนคติในเชิงลบมากที่สุดก็คือโรคเอดส์ และยังมีผลกระทบทางจิตใจมากขึ้นหากลูกหลานเป็นผู้ติดเชื้อร้ายแรงนั้น ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ของยายละม่อมที่แสดงความรู้สึกของคนเป็นแม่ เมื่อต้องไปเจอเหตุการณ์ดังกล่าวว่า “ใจแทบจะขาด”

เกณฑ์ที่หญิงชราส่วนใหญ่นำมาใช้ตีความหมายภาพตัวแทนหญิงชรา ในประเด็นเรื่องหญิงชราคือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากด้านมืดของสังคมสมัยใหม่ ก็คือ ความเชื่อเรื่องเวรกรรม (Fatalism) ซึ่งเป็นหลักอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา การใช้ความเชื่อเรื่องเวรกรรม (Fatalism) มาเป็นกรอบในการตีความหมายก็เพื่อสร้างการยอมรับต่อผลร้ายที่เกิดขึ้นในสังคมและส่งผลถึงตัวหญิงชรานั่นเอง

ประเด็นที่ 7 หญิงชราคือผู้ที่ไม่มีคุณค่าสำหรับลูก

ผู้ผลิตรายการได้ประกอบสร้างความหมายภาพตัวแทนหญิงชราจากรายการสารคดีทั้ง 5 ตอน ในประเด็นเรื่อง “หญิงชราคือคนที่ไม่มีคุณค่าสำหรับลูก” ซึ่งได้ถอดความหมายมาจากหญิงชราที่ถูกลูกทอดทิ้งให้ใช้ชีวิตเพียงลำพังหรืออยู่กับหลานที่อยู่ในวัยเด็กโดยไม่เคยกลับมาใส่ใจดูแลเป็นระยะเวลานาน กลุ่มตัวอย่างหญิงชราที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีการถอดรหัสและตีความหมายต่อประเด็นดังกล่าวดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5.10

แสดงผลการถอดรหัสและการตีความหมายภาพตัวแทนหญิงชราในประเด็นเรื่อง
“หญิงชราคือผู้ที่ไม่มีคุณค่าสำหรับลูก” ของผู้ให้ข้อมูลหญิงชรา

Preferred Reading	Negotiated Reading	Oppositional Reading	จำนวนรวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
5	2	3	10

ผลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวนครึ่งหนึ่ง (5 ใน 10 คน) มีการถอดรหัสและตีความหมายจากจุดยืนที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (Preferred Reading) โดยได้แสดงความรู้สึกของตนออกมา ดังจะเห็นได้จากบทสนทนาดังนี้

นิตยา : ก็รู้สึกน้อยใจ เราก็กังวลดูเขามา ทำไมเขาไม่มีความกตัญญูต่อเรา น้อยใจเสียใจ ไม่เห็นคุณค่าความดีของคนเป็นแม่ (นิตยา, สัมภาษณ์)

มาลัย : เขา (ลูก) ไปอยู่กันตรงไหนหมดแล้วไม่รู้ ไม่มาหาเรา เราก็กังวลว่าเขาอยู่ที่ไหนกันมั่ง ตัวเราเองคนแก่ก็ต้องทำใจไว้ว่า เขาคงทิ้งเราแล้ว (มาลัย, สัมภาษณ์)

สุชาดา : มันเป็นเรื่องของแต่ละบุคคล พ่อแม่อาจจะเคยทิ้งพ่อแม่ตัวเองมา มาตอนนี้ลูกเราเองก็ทิ้งเรา อย่างนี้มันเป็นวัฏจักร กังกังวล (สุชาดา, สัมภาษณ์)

จากบทสนทนาของผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีจุดยืนเดียวกันกับภาพตัวแทนหญิงชราที่ปรากฏ โดยได้ใช้สรรพนามว่า “เรา” ในการตีความเรื่องหญิงชราคือผู้ที่ไม่มีคุณค่าสำหรับลูกๆ และมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญบางท่านได้ใช้ “กรรม” เป็นเครื่องอธิบายสถานการณ์ดังกล่าว

ในระหว่างการเก็บข้อมูลกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งผู้ที่อาศัยอยู่กับครอบครัวและอาศัยอยู่ที่สถานสงเคราะห์คนชราได้แสดงความรู้สึกที่แท้จริงของตนออกมา โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่อาศัยอยู่สถานสงเคราะห์คนชราบางท่านมีความสะเทือนใจในประเด็นดังกล่าวค่อนข้างมาก เช่น ลูกขึ้นเดินออกไปข้างนอกขณะเปิดเทปรายการตอนสำคัญให้ชม มีอาการน้ำตาคลอเข้าขณะสัมภาษณ์ เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เมื่อประสบการณ์ในโลกแห่งความหมาย (World of meaning) หรือประสบการณ์ผ่านสื่อมาปะทะกับประสบการณ์ในโลกแห่งความจริง (World of Reality) ซึ่งตนมีประสบการณ์โดยตรงนั้น จะก่อให้เกิดประสบการณ์ร่วม (Shared Experience) ที่มีผลต่อความรู้สึกและการตกย้ำซ้ำความหมายในประเด็นดังกล่าวให้แก่ผู้รับสารได้เป็นอย่างดี ดังนั้น ตัวแปรสำคัญในการตีความหมายในประเด็นเรื่อง “หญิงชราคือผู้ที่ไม่มีคุณค่าสำหรับลูก” ก็คือ ประสบการณ์ร่วมนั่นเอง

สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (2 ใน 10 คน) ที่มีการถอดรหัสและตีความหมายในลักษณะที่ต่อรองกับประเด็นดังกล่าว (Negotiated Reading) ดังจะเห็นได้จากบทสนทนาต่อไปนี้

ละม่อม : ไอ้ลูกก็ไม่มีเหมือนกันนะละ จะมาหาแม่ก็มาไม่ได้

นันทพร : บางชีวิตเขาก็มีความสุข มีลูกคอยดูแลเอาใจใส่ เอาเงินมาให้ทุกเดือน ถึงจะให้อยู่คนเดียว แต่ก็เอาเงินมาให้แม่ ถึงเวลาลูกกลับก็มาเยี่ยมพ่อแม่ แต่อีกครอบครัวก็อาจเอาลูกเอาหลานมาทิ้งไว้ แล้วไม่เคยกลับมาดูแล มันก็มีให้เห็นทั้งสองด้าน จิตสำนึกของคนมันไม่

เหมือนกัน แต่บางคนก็ไม่ดี แม่จะเป็นยังไง ฉันก็ไม่รู้ไม่สนใจ แล้วลูกก็อาจไม่พอกินอีก ไม่มีเหลือที่จะส่งพ่อแม่ บางคนเขานึกอยากที่จะให้ แต่ตัวเองก็จะเอาตัวเองไม่รอด (นันทพร, สัมภาษณ์)

จากบทสนทนาของผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังกล่าวจะเห็นว่า เกณฑ์ในการตีความความหมายของผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ ความบีบคั้นทางเศรษฐกิจและสังคม กล่าวคือ หญิงชราไม่ใช่ผู้ที่ไม่มีคุณค่าสำหรับลูก แต่บางครั้งการที่ลูกไม่สามารถกลับมาดูแลได้ อาจมีสาเหตุมาจากความยากลำบากในการดำเนินชีวิต และอีกส่วนหนึ่งอาจเกิดจากจิตสำนึกเรื่องความกตัญญู

ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (3 ใน 10 คน) ที่ถอดรหัสและตีความในลักษณะตรงข้ามกับสิ่งที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (Oppositional Reading) เห็นว่าหญิงชรายังเป็นคนที่มีความสำคัญอยู่ โดยได้อาศัยประสบการณ์ชีวิตของตนหรือประสบการณ์จากชีวิตผู้อื่นที่ตนรู้จักมาเป็นกรอบในการตีความหมาย ดังจะเห็นได้จากบทสนทนาดังนี้

คุณกิมไน้ : อืมม...แถวนี้ไม่มี ส่วนใหญ่แถวนี้อยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ (กิมไน้, สัมภาษณ์)

คุณ : ปู่ย่าตายาย พ่อแม่ทิ้งไม่ได้ ทิ้งไว้ให้เราก็ต้องเลี้ยงดูกันไป (คุณ, สัมภาษณ์)

ละม่อม : เขาไม่ได้ทิ้งขว้างอะไรเราหรอก แต่ว่าเขาไปอยู่อย่างนั้นแล้วก็ต้องทำใจ (ละม่อม, สัมภาษณ์)

ถึงแม้ว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญจะมีจุดยืนในการรับสารที่แตกต่างกัน แต่สิ่งหนึ่งที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ใช้เป็นเกณฑ์วัดความมีคุณค่าของความชราในสายตา ลูก ก็คือเกณฑ์เรื่องคุณธรรม ความกตัญญูที่รู้คุณบิดามารดาและคอยดูแลเลี้ยงดูท่านในยามแก่เฒ่า ความกตัญญูที่เวทีนี้ถือเป็นคุณสมบัติอันพึงมีในกุลบุตรกุลธิดาทุกคน ซึ่งเป็นปทัสถานที่ดีประการหนึ่งของสังคมไทย ที่ได้รับการยอมรับและปลูกฝังให้แก่คนในสังคมมายาวนาน

ส่วนที่ 2

**สรุป : การถอดรหัส (Decoding) และตีความหมาย (Making Sense) ภาพตัวแทนหญิงชรา
จากรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” ของกลุ่มตัวอย่างหญิงชรา**

จากการวิเคราะห์การถอดรหัสและตีความหมายของภาพตัวแทนหญิงชราจากรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” ของกลุ่มตัวอย่างหญิงชราที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้ข้อสรุปที่แสดงให้เห็นถึง “ลักษณะร่วม” ของกลุ่มตัวอย่างดังต่อไปนี้

1. กลุ่มตัวอย่างหญิงชราที่มีภูมิลำเนา อาชีพ การศึกษา และรูปแบบชีวิตที่แตกต่างกัน มีการรับรู้ภาพตัวแทนหญิงชราในรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” ตอนยายสม งามอยู่

ราษฎรเต็มขั้นแห่งทับทัน หญิงชราจากบ้านหนองสาหร่าย ยายไฮ คนหวงแผ่นดิน ผู้หญิงที่โลกเรียกแม่ และยายกระดูกเหล็กแห่งบ้านกอกดอนพะยอมไม่แตกต่างกัน

2. การถอดรหัสและตีความหมายภาพตัวแทนหญิงชราจากรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” ทั้ง 5 ตอนของกลุ่มตัวอย่างหญิงชราส่วนใหญ่ จำนวน 8 ใน 9 ประเด็น จะตีความจากจุดยืนที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (preferred reading) ซึ่งการตีความจากจุดยืนดังกล่าวอาจเป็นผลมาจากรูปแบบรายการสารคดี (Non-Fiction) ที่มีคุณสมบัติในการนำเสนอเรื่องราวที่เป็นจริงหรือเหตุการณ์จริง (Based on true story) อันเป็นผลให้ผู้รับสารเกิดการคล้อยตามเรื่องราวเหล่านั้น และมีแนวโน้มที่จะเชื่อถือมากกว่าเนื้อหารายการบันเทิงคดี (Fiction)

3. การถอดรหัสและตีความหมายภาพตัวแทนหญิงชราจากรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” ทั้ง 5 ตอนของกลุ่มตัวอย่างหญิงชรา ได้แสดงให้เห็นอัตลักษณ์ (Identity) ของหญิงชราที่มีหลากหลายมิติ (Multi-Dimensional) และมีลักษณะพลวัต (Dynamic) โดยจะมีการเคลื่อนไหว เลื่อนไหลไปตามสถานการณ์ในแต่ละช่วงเวลาและบทบาทที่ตนได้รับ ซึ่งจะเห็นได้จากการรับรู้ภาพตัวแทนของหญิงชราในแต่ละบทบาทที่ผู้ผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” ได้ประกอบสร้างขึ้น กล่าวคือ เมื่อกลุ่มตัวอย่างหญิงชราได้ถอดรหัสและตีความหมายภาพตัวแทนหญิงชราในแต่ละประเด็นตามที่คุณผู้ผลิตรายการเข้ารหัสมา ถึงแม้ว่าการถอดรหัสจะเป็นไปทิศทางเดียวกันกับการเข้ารหัส แต่ก็มิได้หมายความว่ากลุ่มตัวอย่างหญิงชราจะนิยามตนเองเป็นพวกเดียวกันกับภาพตัวแทนที่ตนรับรู้ เช่น ประเด็นเรื่องหญิงชราคือผู้ที่มีความเสื่อมโทรมทางร่างกายแต่มีจิตใจที่แข็งแกร่ง กลุ่มตัวอย่างจำนวน 9 ใน 10 คนมีการถอดรหัสจากจุดยืนเดียวกันกับผู้ส่งสารเข้ารหัสมา แต่เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับตนเอง กลับบอกว่าตนไม่สามารถเป็นได้อย่างภาพตัวแทนหญิงชราที่ปรากฏ เป็นต้น

นอกจากนี้ ในบางประเด็นเช่น “หญิงชราคือผู้ที่มีฐานะยากจนในชนบท” หรือ “หญิงชราคือผู้ที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา” ถึงแม้ว่ากลุ่มตัวอย่างหญิงชราจะมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับภาพตัวแทนเหล่านั้น แต่หญิงชราก็ได้ต่อสู้ต่อรองกับบทบาทนั้นตามวิถีทางของตนเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของตนให้อยู่ในฐานะที่เหนือกว่าหรือดีกว่าภาพตัวแทนเหล่านั้น

จากการถอดรหัสและตีความหมายในแต่ละประเด็นของกลุ่มตัวอย่าง จะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างหญิงชราจะมีอัตลักษณ์ที่หลากหลายและมีการแบ่งเขาแบ่งเราค่อนข้างสูง หากประเด็นนั้นๆ เป็นประเด็นความหมายภาพตัวแทนหญิงชราที่มีลักษณะแตกต่างหรือเบี่ยงเบนไปจากหญิงชรากระแสหลัก หรือภาพตัวแทนของหญิงชราที่กลายมาเป็นชายขอบนั่นเอง

4. กลุ่มตัวอย่างหญิงชราที่มีการถอดรหัสและตีความหมายภาพตัวแทนหญิงชราที่เหมือนกับหญิงชรากระแสหลัก (หญิงชราทั่วไป) ในประเด็นเรื่อง “หญิงชราคือผู้ที่มีบทบาทในฐานะแม่และการเลี้ยงดูลูกหลาน” และประเด็นเรื่อง “หญิงชราคือผู้ที่มีบทบาททำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” แบบจุดยืนที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (Preferred Reading) และเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับวิถีชีวิตตนก็วางตำแหน่งของตนไว้ในจุดเดียวกับภาพตัวแทนหญิงชราที่ปรากฏในรายการสารคดี

เหตุที่กลุ่มตัวอย่างหญิงชราต่างเห็นพ้องต้องกันและไม่มีการแบ่งเขาแบ่งเรา (Them / Us) ในทั้งสองประเด็นดังกล่าว ก็เพราะว่าบทบาทดังกล่าวเป็นบทบาทสากลและเป็นบทบาทตามครรลองปฏิบัติของหญิงชราที่คนในสังคมรับรู้ การวางตนเองไว้ในตำแหน่งเดียวกันถือเป็นจุดร่วมที่ทำให้หญิงชรารู้สึกว่าตนก็เป็นหญิงชราทั่วไปในสังคม และลดความแตกต่างระหว่างกันในประเด็นอื่นๆ

ส่วนภาพตัวแทนหญิงชราที่ต่างจากหญิงชรากระแสหลัก หรือภาพตัวแทนหญิงชราที่มีลักษณะความเป็นชายขอบ ถึงแม้ว่าจะมีการถอดรหัสและตีความหมายจากจุดยืนแบบที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (Preferred Reading) แต่เมื่อกลุ่มตัวอย่างนำภาพตัวแทนในแต่ละประเด็นมาเปรียบเทียบกับตนเองกลับมีการแสดงตัวตนที่ค่อนข้างหลากหลายและมีการแบ่งเขาแบ่งเราสูง

สำหรับการถอดรหัสและตีความหมายของกลุ่มตัวอย่างหญิงชราเกี่ยวกับความหมายภาพตัวแทนหญิงชราในรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” ทั้ง 5 ตอน ในประเด็นความเหมือนและต่างจากหญิงชรากระแสหลัก สามารถสรุปดังนี้

1. ประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างหญิงชราที่มีการถอดรหัสและตีความหมายในเชิงเห็นด้วยกับจุดยืนแบบที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (Preferred Reading) มากที่สุด ได้แก่ ภาพตัวแทนหญิงชราในประเด็นเรื่อง “หญิงชราคือผู้ที่มีบทบาทในฐานะแม่และการเลี้ยงดูลูกหลาน” “หญิงชราคือผู้ที่มีบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” ซึ่งเป็นภาพตัวแทนหญิงชราที่เหมือนกับหญิงชรากระแสหลัก ประเด็นเรื่อง “หญิงชราคือผู้ที่ไร้อำนาจการต่อรองทางสังคม” และ “หญิงชราคือผู้ที่ได้รับผลกระทบด้านมืดจากสังคมสมัยใหม่” ซึ่งเป็นภาพตัวแทนหญิงชราที่ต่างจากหญิงชรากระแสหลัก โดยกลุ่มตัวอย่างทุกคน (10 ใน 10 คน) เห็นด้วยกับทั้ง 4 ประเด็น

ในการพิจารณาแต่ละประเด็นกลุ่มตัวอย่างหญิงชราได้อาศัยเกณฑ์เรื่องอุดมการณ์ความเป็นแม่ (Motherhood) เกณฑ์ความเชื่อและศรัทธาในคำสอนของศาสนา เกณฑ์เรื่องการศึกษา/ภูมิปัญญา และเกณฑ์ความเชื่อเรื่องเวรกรรม (Fatalism) เป็นกรอบอ้างอิงในการ

พิจารณาโดยลำดับ ซึ่งเกณฑ์ดังกล่าวจะเป็นตัวเชื่อมโยงภาพตัวแทนดังกล่าวกับประสบการณ์จริงของกลุ่มตัวอย่างหญิงชรา เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างหญิงชราได้แสดงตัวตนของตนเองออกมาในที่สุด

ส่วนประเด็นตัวอย่างหญิงชราที่มีการถอดรหัสและตีความหมายในเชิงเห็นด้วยกับจุดยืนแบบที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (Preferred Reading) รองลงมา เป็นภาพตัวแทนหญิงชราที่ต่างจากหญิงชรากระแสหลัก 4 ประเด็น ได้แก่ ภาพตัวแทนหญิงชรา ประเด็นเรื่อง "หญิงชราคือผู้ที่มีความเลื่อมโทรมทางร่างกายแต่มีจิตใจที่แข็งแกร่ง" โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาผู้สูงอายุเรื่องลักษณะทางกายภาพและการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจประกอบการพิจารณา ประเด็นเรื่อง "หญิงชราคือผู้ที่ต้องดิ้นรนต่อสู้" ใช้เกณฑ์เรื่องการปกป้องสิทธิของตนสำหรับการดิ้นรนต่อสู้ทางสังคม เกณฑ์ฐานะทางเศรษฐกิจและภาระรับผิดชอบสำหรับการดิ้นรนต่อสู้ทางเศรษฐกิจ โดยกลุ่มตัวอย่าง 9 ใน 10 คน เห็นด้วยกับทั้ง 2 ประเด็น

ถึงแม้ว่ากลุ่มตัวอย่างโดยส่วนใหญ่ (9 ใน 10 คน) จะมีการถอดรหัสและตีความหมายในเชิงเห็นด้วยกับจุดยืนแบบที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (Preferred Reading) สำหรับภาพตัวแทนหญิงชราทั้ง 2 ประเด็นอย่างสอดคล้องกัน แต่เมื่อกลุ่มตัวอย่างได้นำภาพตัวแทนดังกล่าวมาเปรียบเทียบกับตนเองแล้ว กลับแสดงตนในทิศทางตรงกันข้าม โดยเฉพาะในประเด็นเรื่อง "หญิงชราคือผู้ที่มีความเลื่อมโทรมทางร่างกายแต่มีจิตใจที่แข็งแกร่ง" กลุ่มตัวอย่างได้แสดงความชื่นชมในความเข้มแข็งทางจิตใจโดยที่แสดงตนเองออกมาว่าไม่สามารถเป็นอย่างภาพตัวแทนที่ปรากฏ

ส่วนประเด็นเรื่อง "หญิงชราคือผู้ที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา" กลุ่มตัวอย่าง 8 ใน 10 คน เห็นด้วย โดยใช้ค่านิยมเรื่องการศึกษาของคนในสังคมเป็นเครื่องชี้วัด และประเด็นเรื่อง "หญิงชราคือผู้ที่ยากจนในชนบท" กลุ่มตัวอย่าง 6 ใน 10 คน เห็นด้วย โดยพิจารณาจากฐานะทางเศรษฐกิจของตนและคนในสังคมเป็นเกณฑ์

ในการถอดรหัสและตีความหมายประเด็นเรื่อง "หญิงชราคือผู้ที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา" และประเด็นเรื่อง "หญิงชราคือผู้ที่ยากจนในชนบท" กลุ่มตัวอย่างหญิงชราได้แสดงอัตลักษณ์ของแต่ละบุคคลออกมาอย่างหลากหลายตามประสบการณ์จริงของแต่ละบุคคล กลุ่มตัวอย่างหญิงชรา มีการแบ่งเขาแบ่งเรา (Them / Us) แยกตนเองออกจากภาพตัวแทนที่รับรู้ และถึงแม้ว่ากลุ่มตัวอย่างหญิงชราจะวางตำแหน่งของตนไว้กลุ่มเดียวกันกับภาพตัวแทนที่ปรากฏ หญิงชราจะมีวิธีการต่อสู้ต่อรองความหมายสำหรับบทบาทดังกล่าวเพื่อให้ตนอยู่ในฐานะที่ดีกว่าหรือมีสภาพที่เหนือกว่า

ประเด็นสำคัญอีกประเด็นหนึ่งที่ทำให้อัตลักษณ์ของกลุ่มตัวอย่างหญิงชรา มีความหลากหลาย ก็คือการให้นิยาม “การศึกษา” และ “ความยากจน” ที่แตกต่างกัน

2. ประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างหญิงชรา มีการถอดรหัสและตีความหมายด้วยจุดยืนที่แตกต่างกันมากที่สุด ได้แก่ ภาพตัวแทนหญิงชราประเด็นเรื่อง “หญิงชราคือผู้ที่ไม่มีคุณค่าสำหรับลูกๆ” กลุ่มตัวอย่างหญิงชราได้อาศัยเกณฑ์เรื่องคุณธรรม ความกตัญญูตเวทีเป็นกรอบในการพิจารณาประเด็นนี้ ควบคู่ไปกับประสบการณ์ตรง (Direct Experience) ของตนในฐานะแม่ ประสบการณ์ตรง จะมีอิทธิพลต่อการถอดรหัสและตีความหมายของหญิงชรามากยิ่งขึ้น เมื่อไปปะทะกับประสบการณ์ผ่านสื่อ (Mediated Experience) ที่มีลักษณะเหมือนจริงหรือสอดคล้องกับประสบการณ์ตรง ลักษณะดังกล่าวจะก่อให้เกิดประสบการณ์ร่วม (Shared Experience) กันขึ้น ซึ่งจะเป็นตัวแปรสำคัญในการถอดรหัสและตีความหมายไม่แตกต่างไปจากประสบการณ์ตรง

อิทธิพลของการปะทะกันระหว่างประสบการณ์ตรงและประสบการณ์ผ่านสื่อในประเด็นเรื่อง “หญิงชราคือผู้ที่ไม่มีคุณค่าสำหรับลูกๆ” มีผลกระทบที่รุนแรงต่อความรู้สึกของกลุ่มตัวอย่างหญิงชราที่มีรูปแบบการใช้ชีวิตในสถานสงเคราะห์คนชรา เพราะกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวมีประสบการณ์ร่วมกับภาพตัวแทนหญิงชราที่ผู้ผลิตรายการได้ประกอบสร้างขึ้น